

احکام حکومتی

سید امین میرزایی

حشد گومه‌ای

کتاب آقا بابائیان

۱۳۹۹

www.ketab.ir

سرشناسه : میرزایی، سید امین/۱۳۶۵
عنوان و نام پدیدآور : احکام حکومتی / مؤلفان: سید امین میرزایی، حامد گومه‌ای، اکبر آقابائیان
مشخصات نشر : تهران: فانوس دنیا، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری : ۲۰۲ ص. ۱۴/۵×۲۱/۵ س. م.
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۹۷-۸۳-۳
دهبندی دیوبی : ۲۹۷/۴۵
شماره کتابشناسی ملی : ۶۱۴۷۳۵۹

www.fanoosedunya.ir
Fanoosedunya@yahoo.com

احکام حکومتی

نویسندگان: سید امین میرزایی، حامد گومه‌ای، اکبر آقابائیان

انتشارات: فانوس دنیا

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۹

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۹۷-۸۳-۳

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۴۵۰.۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

مقدمه	۱
بخش اول: ماهیت و قلمرو احکام حکومتی	۷
فصل اول: مبانی و مفاهیم	۷
فصل دوم: ولایت فقیه و جایگاه حقوقی آن	۶۱
بخش دوم: ماهیت حقوقی احکام حکومتی و مشابه آن در کشورهای دیگر	۱۲۱
فصل اول: ماهیت حقوقی احکام حکومتی	۱۲۱
فصل دوم: حکام حکومتی در حقوق اساسی تطبیقی	۱۵۹
بخش سوم: ارزیابی مطالب	۱۸۷
فهرست منابع و مآخذ	۱۹۳
الف) کتب عربی	۱۹۳
ب) کتب فارسی	۱۹۶
پ) پایان نامه‌ها	۱۹۹
ت) مقالات	۱۹۹
ث) منابع لاتین و تارنماها	۲۰۲

مقدمه

حکم حکومتی به‌عنوان یکی از نظریات مطرح در فقه امامیه عبارت است از: فرمان‌ها، دستورات، و قوانین صادر شده توسط رهبری جامعه، طبق آیه‌ای که شریعت به او واگذار کرده است.

اسلام به‌عنوان این سیستم جامع و جاودانه، علاوه بر تأمین نیازهای فردی، نیازهای مردم و جامعه را در حوزه امور عمومی و حکومتی نیز پاسخگو است و انعقاد و وضع کرده است تا انسان در هیچ زمانی در بلا تکلیفی به سر نبرد. در موافقی که از انجام احکام اولی ناتوان است، احکام ثانوی را مقرر دانسه به سرانجام برای بازکردن گره‌ها و معضلات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، و فرهنگی، احکام حکومتی را تشریح کرده است تا با قوه محرکه ایجاد سیستم قانونگذاری اسلام را در هر لحظه با نیازهای برخاسته از تحولات همان به پیش برد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی و برپایی نظام حکومتی جمهوری اسلامی در ایران، یک نظام حقوقی-سیاسی مبتنی بر اصول و قواعد اسلامی شکل گرفت. شاخص‌ترین ویژگی این نظام، ولایت فقیه می‌باشد. در دکترین جمهوری اسلامی، حکومت اسلامی و ولایت فقیه، ادامه ولایت پیامبر و ائمه معصومین (علیهم السلام) است و طبق اصل پنجم قانون اساسی جمهوری اسلامی

ایران، «در زمان غیبت حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، ولایت امر و امامت امت در جمهوری اسلامی ایران بر عهده فقیه عادل و یا تقوا، آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر قرار دارد.»

بر همین مبنا اصل پنجاه و هفتم قانون اساسی، قوای حاکم در جمهوری اسلامی را مشخص کرده و نام برده و تصریح دارد که حاکمیت آنها زیر نظر ولایت مطلقه امر و امامت امت اعمال می‌شود.

یکی از اختیارات حاکم جامعه اسلامی که توسط فقهای بزرگی از قبیل شمس اول، محقق کرکی، شهید ثانی، محقق اردبیلی، محمد حسن نجفی، علامه طباطبایی و امام خمینی مورد تعریف و تبیین قرار گرفته است، احکام حکومتی است. احکام حکومتی عبارت است از: تصمیم‌ها و سیاست‌ها و فرامینی که رهبری مشروع جامعه اسلامی درباره ابعاد مختلف اداره امر جامعه برای تحقق بخشیدن عدالت اجتماعی و اجرای احکام الهی با ملاحظه مصلحت جامعه اسلامی، می‌گیرد و زمینه اجرای آنها فراهم می‌سازد؛ این تصمیم‌ها به لحاظ زمان و مکان تابع مصلحت یاد شده است. به‌طور کلی، ملاک‌های صدور احکام حکومتی از دیدگاه اسلام عبارتند از: مصلحت (نظام)، جلوگیری از اختلال در نظام، نفی مفسده، و نفی حرام.

همانطور که اشاره شد طبق اصل پنجم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ولایت امر و امامت امت در زمان ظهور رجوع به ولی فقیه است. ولایت مطلقه امر و امامت امت بدان معناست که فقیه حاکم افزون بر دارابودن منصب افتا و قضا، منصب حکومت را نیز داراست. مجموع مفاد اصول چهارم، پنجم، پنجاه و هفتم، یکصد و دهم و یکصد و هفتم قانون اساسی که بر مفهوم ولایت مطلقه فقیه

و حاکمیت آن بر همه ارکان نظام تأکید و تصریح دارند، مبین آن‌اند که قانون اساسی پذیرفته است که احکام حکومتی در همه شئون و امور نظام، از جمله درباره خود قانون اساسی، اعمال شود. ولایت فقیه، به لحاظ حقوقی، به مفهوم دارابودن اختیار صدور حکم حکومتی است. زیرا اختیار صدور حکم حکومتی بر این مبنا استوار است که فقیه جامع‌الشرایط، وارث انبیا و ائمه معصومین (علیهم‌السلام) در تمامی اختیارات حکومتی است و اختیار صدور حکم حکومتی نیز از این قبیل است، از طرفی طبق اصل چهارم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، سیستم حقوقی - سیاسی ایران مبتنی بر تئوری و موازین اسلامی است و بر همین اساس اصل ولایت فقیه و اختیارات ولی فقیه، بخش مهمی از قانون اساسی را تشکیل می‌دهد. بر مبنای اختیارات مقرر در اصول پیش گفته قانون اساسی، امام خمینی (ره) در مقام معظم رهبری، در مواقع حساس و ضروری، از این اختیارات قانونی استفاده کرده و حکم حکومتی صادر کرده‌اند. احکام حکومتی با توجه به زمینه‌های وجودی‌شان که عبارت است از: مصلحت‌خواهی، عدالت، نه تنها در محدوده و چهارچوب قانون قرار می‌گیرند بلکه موجب تقویت قانون و نظام حقوقی، و نظم و امنیت اجتماعی می‌شوند. این احکام مکانیزم‌هایی از بن‌بست در شرایط دشوار بوده و به‌عنوان راه‌حلی برای مدیریت بحران عمل می‌کنند. امروزه در اکثر کشورها در قوانین موضوعه بشری قوه مقننه قوانین را وضع می‌کند و در اختیار قوه مجریه می‌گذارد ولی درعین حال مواردی پیش می‌آید که قوه مقننه برای همیشه یا به‌طور موقت اختیاراتی را به قوه مجریه

تفویض نماید و اعلام دارد که قوه مجریه در این امور اضطراری به اختیار خود و صلاحدید جامعه عمل نماید. کشورهایی چون آمریکا، هندوستان، فرانسه، یوگسلاوی و اتریش از این قبیل اند.

یکی از اهداف اصلی و کلی حقوق، حفظ نظم و امنیت عمومی تلقی می‌شود. با این وجود، در موافقی، نظام‌های حقوقی با مشکلاتی مواجه می‌شوند که در چارچوب مقررات موضوعه قابلیت حل و فصل را ندارند و اهداف وجودی نظام حقوقی (نظم اجتماعی - عدالت) دچار خطر می‌شود. احکام حکومتی به‌عنوان راهکاری قانونی برای حل مشکلات، گذر از بحران‌ها و برقراری نظم و امنیت اجتماعی که ثمراتش، انسجام نظام حقوقی خواهد بود مطلوب و راهگشا می‌باشد. بسیاری از کشورهای اسلامی ایران بارها به حل مشکلات و بحران‌ها و تحکیم یکپارچگی ملی کمک نموده است. این راهکار به‌صورت تدریجی در قوانین جمهوری اسلامی ایران وجود ندارد ولی با توجه به همین قوانین می‌توان به وجود این مهم پی برد.

در برخی از کشورهای دیگر، مفاهیمی که به با حکم حکومتی پیش‌بینی شده است. مع الوصف، تفاوت‌های دینی و مابین نظام‌های حقوقی - سیاسی این کشورها با نظام جمهوری اسلامی و مفهوم دینی احکام حکومتی وجود دارد، و بر همین اساس، گاه نتایج حاصله از حکم حکومتی مورد نظر حقوق اسلامی با سایر کارهای مشابه در دیگر نظام‌های حقوقی، که عمدتاً بر پایه سنت‌های نفع محور و انسان‌گرای کامن لو و نظام رومی-ژرمنی شکل یافته‌اند، متفاوت می‌باشد.